

అమరావతి

పాఠ్యభాగ వివరాలు :

ఈ పాఠం, వ్యాసప్రక్రియలో రచింపబడింది. ఏదైనా ఒక అంశాన్ని గురించి వివరంగా చెప్పేదే “వ్యాసం”. వ్యాసంలో ఆధారములతో ఉన్న సంపూర్ణమైన సమాచారాన్ని, రచయిత అందిస్తాడు. ఈ సమాచారాన్ని కొన్ని పేరాలుగా విభజించి వ్రాస్తారు. వ్యాసంలో చెప్పదలుచుకున్న విషయాన్ని ప్రాధాన్యతను అనుసరించి ‘పునరుక్తి’ లేకుండా అనగా చెప్పినదే తిరిగి చెప్పకుండా వివరిస్తారు. ప్రస్తుత ‘అమరావతి’ వ్యాసములో అమరావతి నగరవైభవాన్ని, ఆ నగరం యొక్క చారిత్రక నేపథ్యాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్లుగా రచయితలు చెప్పారు. నేటి క్రొత్త క్రొత్త హంగులతో రూపుదిద్దుకోబోతున్న మన రాజధాని “అమరావతి” ప్రపంచంలో ప్రసిద్ధి చెందిన నగరంగా విలసిల్లాలని వారు ఆకాంక్షను వెలిబుచ్చారు.

ప్రవేశిక :

రాచరిక వైభోగాలను, భార్యాబిడ్డలనూ విడిచిపెట్టి, మానవుల దుఃఖానికి కారణం ఏమిటో వెదకడానికి, బుద్ధుడు ఇంటి నుండి బయలుదేరి వెళ్ళి బుద్ధగయలో బోధివృక్షం క్రింద జ్ఞానోదయం పొందాడు. మన దుఃఖాలు అన్నింటికీ మన కోరికలే కారణమని గుర్తించాడు. బుద్ధుడు చతురార్య సూత్రాలను బోధించాడు. దుఃఖ నిరోధానికి ఆర్య అష్టాంగ మార్గాలను బోధించాడు. ఆయన సిద్ధిపొందిన తర్వాత త్రిపికముల ద్వారా బౌద్ధ ధర్మాన్ని ప్రబోధించారు శిష్యులు, బుద్ధుడు దక్షిణ భారతంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రంలో అద్భుతమైన ‘అమరారామాన్ని’ స్థాపించి, బౌద్ధ మతాన్ని ప్రపంచం అంతా వ్యాపింపజేశాడు.

శిల్పకళా పరిశోధనలో గొప్ప నైపుణ్యం ఉన్న ‘ఫెర్గూసన్’ ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో అమరావతి శిల్పాలు, అత్యున్నత శ్రేణిలో ఉన్నాయని, తన పరిశోధనా పత్రములో సాక్ష్యాలతో సహా పేర్కొన్నాడు. అటువంటి ‘అమరావతి’ పట్టణము యొక్క గొప్పతనమేమిటో తెలుసుకోవాలంటే ఈ పాఠం చదవండి.

ఆలోచించండి - చెప్పండి :

1. శాతవాహనులకంటే పూర్వమే అమరావతిని పరిపాలించిన రాజవంశాలేవి?

జ. శాతవాహనుల కంటే పూర్వమే ఆంధ్రదేశాన్ని కొన్ని రాజవంశాలు పరిపాలించాయి. వారిలో సమగోప, గోబధ, నరన, కంవాయల రాజవంశాలు ప్రముఖమైనవి.

2. అమరావతిని అభివృద్ధి పరచిన రాజవంశాలేవి?

జ. శాతవాహన వంశ రాజుల మొదటి రాజధాని ప్రతిష్ఠానపురం, వీరు క్రీ.శ. 1వ శతాబ్దంలో తూర్పు దిశగా విస్తరించి, తరువాత కృష్ణానదీ తీరంలో ఉన్న అమరావతిని రాజధానిగా చేసికొని, క్రీ.శ. 220 వరకు పరిపాలించారు. గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి, పులోమావి, యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి మొదలయిన శాతవాహన రాజుల కాలంలో అమరావతి ఎంతో అభివృద్ధిని పొందింది.

తరువాత కాలంలో ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు, చాళుక్యులు విష్ణుకుండినులు కూడా అమరావతిని అభివృద్ధి చేశారు. విజయనగర చక్రవర్తి శ్రీకృష్ణదేవరాయలు కొండపల్లిని జయించి అమరావతిలో అమరలింగేశ్వర స్వామిని దర్శించి, విలువైన కానుకలు సమర్పించాడు.

తరువాత క్రీ.శ. 1798లో స్థానిక జమీందారు రాజా వాసిరెడ్డి వెంకట్రాద్రి నాయుడు గారు అమరావతిని గొప్ప రాజధాని నగరంగా తీర్చిదిద్దారు.

3. అమరావతిపై ఏయే మత సంప్రదాయ సంస్కృతుల ప్రభావాలు కనిపిస్తాయి?

జ. బౌద్ధ, జైన, శైవ, వైష్ణవ, ముస్లిం, క్రైస్తవ మత సంప్రదాయ సంస్కృతుల ప్రభావాలు అమరావతిపై కనిపిస్తాయి.

4. బుద్ధుడి ధాతువుల మీద ఎలాంటి నిర్మాణం కట్టారు?

జ. అమరావతి నగరంలో బుద్ధదేవుడి ధాతువులను భద్రపరచిన భరిణను నిక్షిప్తం చేసి దానిపై గొప్ప బౌద్ధస్తూపం నిర్మించారు. ఆ చైత్యం చుట్టూ అత్యద్భుతమైన కళాఖండాలను అమర్చారు. నలుచదరంగా ఉన్న రాతి పలకలపై శిల్పులు బుద్ధుని జీవిత ఘట్టాలను చక్కగా చెక్కారు.

5. ఆచార్య నాగార్జునుణ్ణి గురించి చెప్పండి?

జ. నాగార్జునుడు అనే బౌద్ధమతాచార్యుడు శాతవాహనులకు కులగురువు. ఈయన ధరణికోటలోనూ, నందికొండ ప్రాంతంలోనూ ఉన్న బౌద్ధారామాలలో నివసించేవాడు.

6. అమరావతి దగ్గరిలోని వైకుంఠపురంలో ఏ ఆలయం ఉంది?

జ. అమరావతి దగ్గరిలోని వైకుంఠపురంలో రాజా వాసిరెడ్డి వెంకట్రాద్రి నాయుడు నిర్మించిన

వేంకటేశ్వరస్వామి ఆలయం ఉంది.

7. అమరావతిని సందర్శించిన విదేశీ యాత్రికులు ఎవరెవరు?

జ. క్రీ.శ. 640లో చైనా యాత్రికుడు హ్యూయన్ త్సాంగ్ అమరావతి సందర్శించాడు. క్రీ.పూర్వంలో గ్రీకు రాయబారి మెగస్తనీసు అమరావతిని సందర్శించాడు.

8. దీపాల దిన్నె గురించి చెప్పండి?

జ. అమరావతి స్తూపం సమున్నత దశలో ఉన్నప్పుడు అక్కడి బౌద్ధ బిక్షువులు ప్రతిరోజూ అక్కడ వేలాదిగా దీపాలను వెలిగించేవారట. అందువలన ఆ ప్రదేశానికి దీపాల దిన్నె అనే పేరు వచ్చింది. ఇది అమరావతి శివారు ప్రాంతంలో ఉంది. ఒక చర్మకారుడు పూర్ణకుంభ శిల్పాన్ని దీపాల దిన్నెపై చెక్కించాడు. ఈ విధంగా అనేకమంది శిల్పాలను చెక్కడానికి వితరణ ఇచ్చారు- వారి పేర్లు కూడా దీపాల దిన్నె వద్ద శాసనాలలో చెక్కారు.

9. అమరావతి శిల్పకళకు సంబంధించిన శిల్పాలు ఎక్కడెక్కడ లభించాయి?

జ. కొన్ని శిల్పాలు అమరావతి శివారు ప్రాంతంలో దీపాల దిన్నె వద్ద మెకంజీకి లభించాయి. కృష్ణానదీ పరీవాహక ప్రాంతంలో నాగార్జునకొండ, దంతగిరి, నేలకొండపల్లి, ధూళికట్ట, భట్టిప్రోలు మొదలైన ప్రదేశాలలో కొన్ని శిల్పాలు లభించాయి.

10. అమరావతి శిల్పాలలోని గొప్పతనం ఏమిటి?

జ. అమరావతిలో క్రీ.శ. మొదటి శతాబ్దిలోనే శరీర ధర్మశాస్త్రాన్ని అనుసరించి తయారైన అత్యద్భుత శిల్ప సంపద రూపొందింది. కేవలమూ చిత్రకళలో మాత్రమే సాధ్యమైన హావభావ ప్రకటనలు, శిల్పకళలోనూ చూపించడం, అమరావతి శిల్పాల విశిష్టత, శిల్పకళా పరిశోధనలో గొప్ప నైపుణ్యం కల 'ఫెర్గూసన్' ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో అమరావతి శిల్పాలు, అత్యున్నత శ్రేణిలో ఉన్నాయని ఋజువు చేశాడు. అమరావతి శిల్పంలో ఆనందము, క్రోధము, విషాదము, కరుణ, దయ, ప్రేమ, వీరత్వం, ఆరాధన వంటి భావాలు సుస్పష్టంగా కనిపిస్తాయి.

11. అమరావతి పేరులో చిరాయువును ఎలా నింపుకుంది?

జ. అమరావతి అంటే 'చావు లేనిది' అని అర్థము. అమరులు అంటే దేవతలు. వారు చిరాయువు కలవారు. అమరావతి అనే పేరులో అమర శబ్దము చిరాయువు అనే అర్థాన్ని తెలుపుతుంది.

12. నవ్యాంధ్ర రాజధానిగా అమరావతిని ఎంపిక చేసుకోవడానికి కారణమేమిటి?

జ. అమరావతి పేరులో చిరాయువును నింపుకొంది. వ్యవసాయ, వాణిజ్య, సాంస్కృతిక, ఆధ్యాత్మిక నగరంగా విలసిల్లింది. నవ్యాంధ్రకు కేంద్ర బిందువు అమరావతి. అనేక మతాల సామరస్యంగల ప్రాంతం అమరావతి. పవిత్రమైన కృష్ణానదీ తీరంలో ఉన్న పరమపావనమైనది కనుకనే అమరావతిని

నవ్యాంధ్రకు రాజధానిగా ఎంపిక చేసుకోవడం జరిగింది.

13. నవనగరాలు ఏవి?

- జ. 1. పర్యాటక నగరంగా 'ఉండవల్లి'
2. ఆరోగ్య నగరంగా 'కృష్ణయ్య పాలెం'
3. ఎలక్ట్రానిక్ నగరంగా 'బేతపూడి'
4. విజ్ఞాన నగరంగా 'శాఖమూరు'
5. విద్యానగరంగా 'అయినవోలు'
6. పరిపాలనా నగరంగా 'రాయపూడి'
7. న్యాయ నగరంగా 'నేలపాడు'
8. క్రీడా నగరంగా 'అబ్బరాజుపాలెం'
9. ఆర్థిక నగరంగా 'ఉద్దండరాయపాలెం'
10. ఆధ్యాత్మిక నగరంగా "అనంతవరం పరిసరాలు" కొత్త హంగులతో అభివృద్ధి చెందబోతున్నాయి. వీటినే నవనగరాలు అంటారు.

ఇవి చేయండి

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన :

1. ఈ కింది అంశాలను గురించి చర్చించండి.

అ) ఇప్పటి వరకు మీరు ఏ ఏ నగరాలు చూశారు ? మీరు చూసిన నగరాలలో మీకు నచ్చిన అంశాలను, నచ్చని అంశాలను తెలుపండి.

నచ్చిన అంశాలు : హైదరాబాదు నగరంలో గోలకొండకోట, చార్మినార్, సాలార్జంగ్ మ్యూజియం, టాంక్ బండ్, సెక్రటేరియట్ భవనాలు, సికిందరాబాద్ రైల్వేస్టేషన్, జంతు ప్రదర్శనశాల, పెద్ద పెద్ద మార్కెట్లు, బజారులు నాకు ఎంతగానో నచ్చాయి.

నచ్చని అంశాలు : హైదరాబాద్ లో ట్రాఫిక్ రద్దీ, వర్షాకాలంలో రోడ్లు మునిగిపోవడం, దోషుల బెడద మాత్రం నాకు నచ్చలేదు.

నచ్చిన అంశాలు : విశాఖ నగరంలో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం; రామకృష్ణ బీచ్, సహజసిద్ధమైన ఓడరేవు, డాల్ఫిన్ నోస్ కొంటు, చేపలు పట్టే జాలర్ల బోట్లు, సముద్రతీరం వెంబడి చక్కని విశాలమైన రహదారి, సముద్రం నుండి సూర్యుడు ఉదయించేటట్లు కనబడే దృశ్యాలు, కైలాసగిరి, 64 కి||మీ.

పరిధి గలిగిన లైట్ హౌస్, నాకు బాగా నచ్చిన అంశాలు.

నచ్చని అంశాలు : ట్రాఫిక్ రద్దీ, ఆటో రిక్షాల అధిక ఛార్జీల వసూళ్ళు, హోటళ్ళు, హోటళ్ళలో అధిక ఛార్జీలు, నాకు నచ్చలేదు.

నగర నిర్మాణంలో ఏ ఏ మౌలిక వసతులు ఏర్పాటు చెయ్యాలి?

జ : నగరంలో ఆకాశహర్షాలు, ఉద్యాన వనాలు, సరస్సులు, మంచి రహదారులు, రైలు, విమాన సౌకర్యాలు, బస్సు ప్రయాణ సౌకర్యాలు, మంచి పాఠశాలలు, కళాశాలలు, వైద్యాలయములు ఉండాలి. వర్తక, వాణిజ్య సదుపాయాలు ఉండాలి. వినోదమునకు పార్కులు, మ్యూజియంలు ఉండాలి. ఆధ్యాత్మికతకు దేవాలయాలు, మసీదులు, చర్చిలు ఉండాలి. క్రీడా సదుపాయాలకు స్టేడియంలు ఉండాలి. కోర్టులు, చక్కని పోలీసు వ్యవస్థ, మునిసిపల్ పరిపాలన, మంచినీటి సదుపాయము, మురుగు నీరు పోయే సదుపాయము, నిరంతర విద్యుచ్ఛక్తి సదుపాయాలు ఉండాలి.

ఈ పాఠం ఆధారంగా కింది విషయాలను వివరించండి :

అ) శాతవాహనులు :

జ. శాతవాహనులు క్రీ.పూ.1వ శతాబ్దంలో తూర్పుదిశగా విస్తరించి, కృష్ణానదీ తీరములో ఉన్న అమరావతిని రాజధానిగా చేసుకొని, క్రీ.శ. 220 వరకు వారు పరిపాలించారు. వారిలో గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి, 'పులోమావి', యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి మొదలయిన రాజులు సుప్రసిద్ధులు. వీరి కాలంలో అమరావతి ఎంతో అభివృద్ధి పొందింది. 'నాగార్జునుడు' అనే బౌద్ధమతాచార్యుడు, శాతవాహన రాజులకు కుల గురువు.

ఆ) భిక్షువు :

జ. బౌద్ధమతం స్వీకరించి భిక్షుం చేసికొని జీవించే బౌద్ధ సన్యాసులను బౌద్ధ భిక్షువులు అని పిలుస్తారు. ధరణికోటలోని బౌద్ధ విశ్వవిద్యాలయంలో 7700 మంది బౌద్ధ భిక్షువులు ఉండేవారట.

ఇ) చైత్యం :

జ. బౌద్ధ పైపాన్ని 'చైత్యము' అని అంటారు. అమరావతి నగరంలో బుద్ధదేవుని ధాతువులను భద్రపరచిన భరిణను ఉంచి దానిపై మహాచైత్యం నిర్మించారు. ఆ చైత్యం చుట్టూ అత్యద్భుతమైన కళాఖండాలను అమర్చారు. శిల్పులు నలుచదరపు శిలాఫలకాల మీద, గౌతమబుద్ధుని జీవిత ఘట్టాలను చక్కగా చెక్కారు. ఇటువంటి చైత్యాలు బద్ధగయ, సారనాథ్, అమరావతి వంటి చోట్ల ఉన్నాయి.

ఈ) శిల్పకళ :

జ. చిత్రకళలలో మాత్రమే సాధ్యమైన హావభావ ప్రకటనలు, శిల్పకళలోనూ ప్రదర్శింపబడడం,

అమరావతి శిల్పాల విశిష్టత. బండరాతిని ఉలి సహాయంతో అందమైన రూపాలుగా చెక్కడమే, “శిల్పకళ”. అజంతా ఎల్లోరా శిల్పాలు కూడా, మన అమరావతి శైలిలోనే ఉన్నాయని పురావస్తు శాఖవారు గుర్తించారు. శిల్పకళా పరిశోధనలో మంచి నైపుణ్యం గల ‘ఫెర్గూసన్’ ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో, అమరావతి శిల్పాలు మహోన్నత దశలో ఉన్నాయని ఋజువు చేశాడు. ఈ అమరావతి శిల్పంలో ఆనందం, విషాదం, క్రోధం, కరుణ, దయ, ప్రేమ, వీరత్వం, ఆరాధన వంటి భావాలు సుస్పష్టంగా కన్పిస్తాయి. గాంధార, మధుర శిల్పకళారీతులతో సమానంగా, మన అమరావతి శిల్పకళ ప్రాచుర్యం పొందింది.

ఉ) ఆరామం :

జ. ‘ఆరామము’ అనే పేరు, వెనుకటి కాలములో బౌద్ధ సంఘారామమునకే ఉండేది. ఆ ఆరామాల్లో ఉండే ఆయక స్తంభాలనే శివలింగాలుగా మార్చి, శైవము మనదేశంలోకి వ్యాప్తిలోకి వచ్చిన తరువాత పంచారామములుగా రూపొందించారని పాశ్చాత్యులు ఊహించారు.

కాని ప్రతిపురాసురులు సేవించే పరమేశ్వర లింగాన్ని అయిదు ఖండాలుగా ఖండింపగా ఆ పంచ ఖండములు “పంచా రామములు”గా ఏర్పడినాయని శ్రీనాథుని భీమఖండంలో చెప్పబడింది. పంచారామములు అనగా పరమేశ్వరుని ఐదు విహార స్థానములు.

పంచారామములు : 1. అమరారామము, 2. ద్రాక్షారామము, 3. కుమారరామము (సామర్లకోట), 4. క్షీరారామము (పాలకొల్లు), 5. సోమారామము (భీమవరము).

3. కింది పేరాను చదివి ఐదు ప్రశ్నలను తయారు చేయడండి.

“ మా గ్రామానికి ప్రభుత్వం రవాణా సౌకర్యాలు, విద్యుత్ సౌకర్యం, తపాలా, టెలిఫోన్ సౌకర్యం కలిగించింది. ఒక గ్రంథాలయం కూడా ఉంది. సామూహిక టెలివిజన్ కార్యక్రమాలు చూసే అవకాశముంది. రక్షిత మంచినీటి సరఫరా వ్యవస్థ కూడా ఉంది. మా గ్రామంలో ప్రతి ఇంట్లో చెట్లున్నాయి. మా గ్రామ మహిళామండలి, యువజన సంఘాలు, గ్రామభివృద్ధికి తోడ్పడుతున్నాయి. మా ఊరిలోని వేణుగోపాలస్వామి ఆలయంలో శ్రావణమాసంలో గొప్ప ఉత్సవం జరుగుతుంది. ఈ ఉత్సవాల్లో అన్ని మతాలవాళ్ళూ కలిసి పాల్గొంటారు.

జ. ప్రశ్నలు :

1. గ్రామానికి ప్రభుత్వం కల్పించిన సదుపాయాలేవి ?
2. గ్రామంలో ఉన్న అదనపు సదుపాయాలేవి ?
3. గ్రామాభివృద్ధికి ఎవరు తోడ్పడుతున్నారు ?

4. ఆ గ్రామంలో దేవుని ఉత్సవం ఎప్పుడు జరుగుతుంది ?

5 . ఉత్సవాలలో ఎవరెవరు పాల్గొంటారు ?

II. వ్యక్తికరణ-సృజనాత్మకత

అ) రాజధానీ నగరమంటే ఏమిటి? రాజధాని నగరానికి మామూలు నగరాలకు గల తేడా ఊహించి రాయండి. (లేదా) 'రాజధాని నగరానికి, మామూలు నగరాలకు తేడాలుంటాయి' - సమర్థిస్తూ వివరించండి.

జ. ఒక రాష్ట్రానికి రాజధానీ నగరము అంటే అక్కడనే ఆ రాష్ట్ర ముఖ్య పరిపాలకులు అందరూ ఉంటారు. ఆ రాష్ట్రానికి గల ముఖ్యమంత్రి, ఇతర మంత్రులు అక్కడే ఉండి రాష్ట్ర పరిపాలనను సాగిస్తారు. రాష్ట్ర పరిపాలనకు కావలసిన సెక్రటేరియట్, సెక్రటరీలు, ముఖ్యమైన పోలీసు అధికారులు రాజధానీ నగరంలోనే ఉంటారు. శాసనసభ, శాసనమండలి, స్పీకర్లు అక్కడనే ఉంటారు. మొత్తంపై రాజధానీ నగరం అంటే ఆ రాష్ట్ర ముఖ్య పరిపాలనా కేంద్రం అని చెప్పాలి. రాష్ట్రంలో అది అందరికీ అందుబాటులో ఉండాలి. ఇతర నగరాలలో సదుపాయములు ఉన్నా, మంత్రులు అధికారులు ఉండరు.

అ) వివిధ పరిపాలకుల ఆశయాలూ, వాళ్ళ సంస్కృతి సంప్రదాయాలు అమరావతి మీద ఎలా ప్రభావం చూపాయి?

జ. తెలుగు రాజులైన శాతవాహనుల రాజధాని ధాన్యకటకం, అదే ధరణికోట. అదే కాలక్రమంలో అమరావతి అయ్యింది.

శాతవాహనుల కంటే పూర్వమే సమగోప, గోబధ, నరన, కంవాయల వంశాల వారు పాలించారు. వారందరి కాలంలో అమరావతి ఆయా రాజుల సంస్కృతీ సంప్రదాయాలకు ప్రభావితం అయ్యింది.

విజయనగర ప్రభువుల కాలంలో ప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రంగా పేరొందింది. ఈ విధంగా అమరావతిని పాలించిన రాజుల మతాచారాలు, సంస్కృతీ సంప్రదాయాలు అమరావతిపై ప్రభావం చూపాయి. అందుచేతనే అమరావతి ఆంధ్రప్రదేశ్ కు సాంస్కృతిక రాజధాని అయింది. అమరావతిలో బౌద్ధ, జైన, వైష్ణవ, ముస్లిం, క్రైస్తవ మత సంప్రదాయ సంస్కృతుల ప్రభావాలు కనిపిస్తాయి.

ఇ) ఆచార్య నాగార్జునుని గురించి మీకు తెలిసిన విషయాలను రాయండి.

జ. నాగార్జునుడు బౌద్ధ మతాచార్యుడు. శాతవాహన రాజైన యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణికి మంచి మిత్రుడు. సుహృద్దేఖ, రత్నావళి అనే గ్రంథాలు వారి స్నేహబంధానికి గుర్తులు. ఆ గ్రంథాలలో ప్రకటించిన భావాలు వారి ఆత్మీయతను తెలియజేస్తాయి. నాగార్జునుడు ధరణికోటలోనూ, నందికొండ ప్రాంతంలో గల బౌద్ధారామాల్లో నివసించేవాడు. ఆయన విజయపురిలో శ్రీ పర్వత విద్యాపీఠం స్థాపించాడు.

అక్కడ దేశ విదేశాల విద్యార్థులు విద్యార్జన చేసేవారు. ఆ విశ్వవిద్యాలయంలో 7700 మంది బౌద్ధ భిక్షువులుండేవారట. అక్కడ ఆచార్య బుద్ధ ఘోషుడు, ఆర్యదేవుడు, ధర్మకీర్తి మొదలైన తత్వవేత్తలు ధర్మశాస్త్రం, రాజనీతి, సాహిత్యం మొదలైనవి బోధించేవారు.

ఈ) అమరావతిలోని శిల్పాల గొప్పతనమేమిటి?

జ. శరీరధర్మ శాస్త్రాన్ని అనుసరించి శిల్పాలు, చిత్రాలు రూపొందించడం అనేది, ప్రపంచంలో ఇతర ప్రాంతాలలో 14వ శతాబ్దంలో ప్రారంభం అయ్యింది. కాగా అమరావతిలో క్రీ.శ. మొదటి శతాబ్దిలోనే, శరీర ధర్మ శాస్త్రాన్ని అనుసరించి తయారైన అత్యద్భుత శిల్ప సంపద రూపొందింది. చిత్రకళలో మాత్రమే సాధ్యమైన హావభావ ప్రకటనలు శిల్పకళలోనూ ప్రదర్శింపబడడం అమరావతి శిల్పాల విశిష్టత.

అజంతా, ఎల్లోరా శిల్పాలు కూడా అమరావతి శైలిలోనే ఉన్నాయని పురావస్తు శాఖవారు గుర్తించారు. శిల్పకళా పరిశోధనలో మంచి నైపుణ్యం ఉన్న ఫెర్గూసన్ ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో అమరావతి శిల్పాలు, గొప్పగా ఉన్నాయని ఋజువు చేశాడు. అమరావతి శిల్పంలో ఆనందం, క్రోధం, విషాదం, కరుణ, దయ, ప్రేమ, వీరత్వం, ఆరాధన వంటి భావాలు స్పష్టంగా కన్పిస్తాయి. గాంధార, మధుర, శిల్పకళా రీతులతో సమానంగా, అమరావతి శిల్పకళ ప్రాచుర్యం పొందింది.

2. ఈ కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాలలో సమాధానం రాయండి

అ) అమరావతి సాంస్కృతిక వైభవాన్ని వివరించండి.

జ. అమరావతిని పాలించిన ఆయా రాజుల పరిపాలనా విధానాలు, మతాచారాలు, సంస్కృతీ సంప్రదాయాలు, అమరావతిపై మంచి ప్రభావం చూపాయి. అందువల్లనే అమరావతి, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాంస్కృతిక రాజధాని అయ్యింది. ఇక్కడ జైన, బౌద్ధ, శైవ, వైష్ణవ, ముస్లిం, క్రైస్తవ మత సంప్రదాయ సంస్కృతుల ప్రభావాలు కన్పిస్తాయి.

క్రీస్తు పూర్వం 5వ శతాబ్దిలో గౌతమ బుద్ధుడు అమరావతిని సందర్శించాడు. ఆయన పవిత్ర పాదస్పర్శతో అమరారామం పవిత్రం అయ్యిందని బౌద్ధులు నమ్ముతారు. 2006లో ప్రపంచ బౌద్ధ మత గురువు దలైలామా ఇక్కడ 'కాలచక్ర మహాసమ్మేళనం' నిర్వహించాడు. అమరావతిలో బుద్ధుని ధాతువులను భద్రపరచిన భరిణపై మహా చైత్యం నిర్మించారు. అమరావతిలోనే నాగార్జునుడు అనే బౌద్ధ మతాచార్యుడు ఉండేవాడు. ఆ రోజుల్లో అక్కడ బౌద్ధ విశ్వవిద్యాలయం ఉండేది.

ఆ కాలంలో అమరావతి కేంద్రంగా జైనమతం విస్తరించింది. జైనమతాన్ని అనుసరించేవారు అమరావతిలో జ్ఞానార్జన చేసేవారు. అమరావతిలోని పార్శ్వనాథుని ఆలయం అక్కడ జైనమతం వికసించిందనడానికి సాక్షి.

12, 13 శతాబ్దాలలో శైవమతం బాగా వ్యాప్తి చెందింది. రాజులు కూడా శైవమతాన్ని చేపట్టారు.

శివుడి ఆత్మలింగంలో ఒక భాగాన్ని ఇంద్రుడు అమరావతిలో ప్రతిష్ఠించాడని పురాణగాథ ప్రచారంలో ఉంది. ఇక్కడ ఉన్న అమరలింగేశ్వరస్వామి ఆలయం పంచారామాలలో ఒకటి.

రాజా వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడు అమరావతి దగ్గర వేంకటేశ్వర స్వామి ఆలయాన్ని నిర్మించాడు. తరువాత అమరావతి ఇస్లాం, క్రైస్తవ మతాలకు నిలయమయ్యింది. ఇలా అన్ని మతాలవారి రాకతో ఆధ్యాత్మిక కేంద్రంగా “అమరావతి” నేటికీ శోభిస్తోంది.

అ) రాజధానిగా వెలుగొందిన అమరావతి గొప్పతనాన్ని విశ్లేషించండి.

జ. ‘అమరావతి’ మన నవ్యాంధ్ర రాష్ట్రానికి రాజధాని. భారత ప్రధాని నరేంద్ర మోదీ 22.10.2015 విజయదశమినాడు మన నూతన రాజధాని నిర్మాణానికి శంకుస్థాపన చేశారు. అమరావతికి అజరామరఖ్యాతిని తీసుకువస్తానని, అప్పటి ముఖ్యమంత్రి నారా చంద్రబాబునాయుడు ప్రతిజ్ఞ చేశారు.

ఈ అమరావతియే మన తొలి తెలుగు రాజులు శాతవాహనులకు రాజధాని. అమరావతిని ఆ రోజుల్లో ‘ధరణికోట’ అని పిలిచేవారు. అమరావతీ నగరం, గల గల పారే కృష్ణమ్మ ఒడ్డున ఉంది. శాతవాహనుల పాలనాకాలంలో వారు అమరావతిని అభివృద్ధి చేశారు. ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు, చాళుక్యులు, విష్ణుకుండినులు కూడా అమరావతిని బాగా అభివృద్ధి చేశారు. కృష్ణదేవరాయలు అమరావతిలోని అమరలింగేశ్వరునికి విలువైన కానుకలు సమర్పించాడు.

అమరావతిని పాలించిన ఆయా రాజుల మతాచారాలు, సంస్కృతుల ప్రభావాలు కన్పిస్తాయి.

గౌతమ బుద్ధుని పవిత్ర పాదస్పర్శతో అమరావతి పవిత్రం అయ్యింది. నాగార్జునుడనే బౌద్ధమతాచార్యుడు ఇక్కడే ఉండేవాడు. అమరావతిలో బుద్ధుని ధాతువులను దాచిన భరణపై, మహాచైత్యం నిర్మించారు. ఆ చైత్యం చుట్టూ అద్భుతమైన కళాఖండాలను అమర్చారు. అక్కడనే బౌద్ధ విశ్వవిద్యాలయం ఉండేది.

జైనమతం, శైవమతం, వైష్ణవం కూడా ఇక్కడ వ్యాప్తి చెందాయి. క్రీ.శ. మొదటి శతాబ్దిలోనే అమరావతిలో అద్భుత శిల్ప సంపద రూపొందింది. చిత్రకళలో మాత్రమే చూపగల హావభావాలను శిల్పకళలో సైతం చూపగలగడం అమరావతి శిల్పముల విశిష్టత. ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో అమరావతి శిల్ప సంపద మహోన్నతమైనదని ఫెర్గూసన్ నిరూపించాడు.

అమరావతి పేరులోనే చిరాయువును నింపుకున్నది. బౌద్ధ చైత్యాలతో నిండిన అమరావతి నేడు మన నవ్యాంధ్రకు రాజధాని కావడం, మనకు గర్వకారణం.

ఇ) “అమరావతీ నగర అపురూప శిల్పాలు.....” అనడంలోని జెచిత్యాన్ని వివరించండి.

జ. శ్రీ శంకరంబాడి సుందరాచారిగారు “మా తెలుగు తల్లికి మల్లెపూ దండ” అనే మధురమైన పాట రాశారు. వారు ఆ పాటలో ‘అమరావతీ నగర అపురూప శిల్పాలు’ మన తెలుగు తల్లికి అలంకారాలు అని వ్రాశారు. ఆ మాట గొప్ప సత్యము.

అమరావతీ శిల్పాలు ప్రపంచ శిల్ప సంపదలో అత్యున్నత శ్రేణిలో ఉన్నాయని శిల్ప కళా పరిశోధనలో విశేష నైపుణ్యం గల “ఫెర్గూసన్” తన పరిశోధన పత్రంలో రుజువులతో సహా పేర్కొన్నాడు. అమరావతి శిల్పంలో ఆనందం, విషాదం, క్రోధం, కరుణ, దయ, ప్రేమ, వీరత్వం, ఆరాధన వంటి భావాలు ప్రస్ఫుటంగా కన్పిస్తాయి. గాంధార, మధుర శిల్పకళా రీతులతో సమానంగా మన అమరావతి శిల్పకళ, ప్రాచుర్యం పొందింది.

శరీరధర్మ శాస్త్రాన్ని అనుసరించి, శిల్పాలు, చిత్రాలు రూపొందించడం, ప్రపంచంలోని ఇతర దేశాలలో 14 శతాబ్దంలో ప్రారంభం అయ్యింది. కాగా మన అమరావతిలో క్రీ.శ. మొదటి శతాబ్దంలోనే, శరీర ధర్మశాస్త్రాన్ని అనుసరించి తయారైన అత్యద్భుత శిల్ప సంపద రూపుదిద్దుకొంది.

చిత్రకళలో మాత్రమే సాధ్యమైన హావభావ ప్రకటనలు, శిల్పకళలోనూ చూపగలగడం, అమరావతి శిల్పాల విశిష్టత, అమరావతిలో ఎన్నో శిల్పాలు కాలగర్భంలో కలిసిపోయాయి. మరికొన్ని ఇతర దేశాలకు తరలిపోయాయి. కొన్ని అమరావతి శిల్పాలు బ్రిటీష్ మ్యూజియంలోనూ, మద్రాసు, కలకత్తా మ్యూజియంలోనూ భద్రపరచబడ్డాయి. మరికొన్ని నాగార్జున కొండ మ్యూజియంలో భద్రపరచారు.

ఇంతటి విశిష్ట శిల్ప సంపద అమరావతిలో ఉంది. అందుకే అమరావతీనగర అపురూప శిల్పాలు అని, మన తెలుగుతల్లి పాట వ్రాసిన ఆచారి గారు పేర్కొన్నారు.

3. ఈ కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

అ) అమరావతిలో అద్భుత శిల్ప సంపదను సృష్టించిన శిల్పులను అభినందిస్తూ ఒక లేఖ రాయండి.

జ. మిత్రునకు శిల్పులను అభినందిస్తూ లేఖ

నరసాపురం,

ది.18-11-2019.

మిత్రుడు స్వరూప్ / మిత్రురాలు ప్రియాకు,

మిత్రమా ! శుభాకాంక్షలు. ఈ మధ్య నేను మన నవ్యాంధ్ర రాజధానీ నగరం అమరావతికి వెళ్ళి అక్కడి శిల్ప సంపదను చూసి ఆ శిల్పులను చెక్కిన కళా తపస్సులయిన శిల్పులకు జోహార్లు సమర్పించాను. అక్కడ బుద్ధ విగ్రహాలు, జైన మందిరము, అమరేశ్వరాలయము, స్తూపాలు అన్నీ చూశాను. ఆ శిల్పులు చెక్కిన శిల్పులకు అభినందనలు అందించాను. ఆ శిల్పులు ప్రపంచ శిల్ప సంపదలోనే అగ్రశ్రేణివని డా॥ ఫెర్నాసన్ పొగిడాడు.

జాషువా మహాకవి చెప్పినట్లు శిల్పి చేతి సుత్తె నుండి ఎన్నో దేవాలయాలు వెలిశాయి. అర్థం లేని బండరాయికి శిల్పి జీవం పోస్తాడు. రాళ్ళను దేవుళ్ళుగా మార్చి, వాటికి మనచే పూజలు చేయిస్తాడు. శిల్పి శాశ్వతుడు. రాళ్ళలో నిద్రపోయే బొమ్మల్ని ఉలి తగిలించి అతడు లేపుతాడు. శిల్పి చిరంజీవి, పుణ్యాత్ముడు, ప్రపంచ ప్రఖ్యాతిని పొందిన మహాశిల్పులకు మనం అభినందనలు అందించాలి. నీవు కూడా అమరావతి వచ్చి, మన తెలుగు శిల్పుల కళానైపుణ్యానికి జోహార్లు అందిస్తావని విశ్వసిస్తున్నాను.

‘అమరావతీ నగర అపురూప శిల్పులు’ అని మనం నిత్యం తెలుగుతల్లి పాటలో పాడుతున్నాము. ఆ శిల్పులకు జోహార్లు అందించడం మన విధి. ఉంటా.

ఇట్లు,

నీ మిత్రుడు / మిత్రురాలు,

కిషోర్ / ప్రభ

చిరునామా :

వై. స్వరూప్ / వై. ప్రియ

తండ్రి / కిషోర్బాబు

అమలాపురం, తూర్పు గోదావరి జిల్లా. ఆంధ్రప్రదేశ్.

(లేదా)

అమరావతి పాఠం చదివినప్పుడు మీకు కలిగిన అనుభూతిని వివరిస్తూ ఒక కవిత రాయండి.

జ. నాకు కలిగిన అనుభూతి :

సీ॥ అమరలింగేశుడు ఆవిర్భవించిన
ఆరామ తీర్థమ్ము “అమరనగరి”
అత్యద్భుతంబైన అపురూప శిల్పాల
నయన సౌందర్యమ్ము ‘నవ్య నగరి’
బుద్ధ శ్రీ భగవాను పుణ్యపాద స్పర్శ
బులకితమైనట్టి పుణ్యనగరి
రాజాధి రాజుల రమణీయ పాలనా
సౌఖ్యాల మురిసిన సరస నగరి
నాగార్జునాచార్య నవ్య విద్యాలయ
ప్రజ్ఞాన నిలయమీ భవ్యనగరి
ముద్దు మురిపాల మూట, అపూర్వ నగరి
అమరు లాశీస్సు లొందు, మా అమరనగరి
ప్రజల కోర్కెలు పంట, ఈ రాజధాని

III. భాషాంశాలు :

పదజాలం

1. కింది పదాలకు అర్థాలు గ్రహించండి. వాటితో సొంతవాక్యాలు రాయండి.

ఉదా : చేరువ = దగ్గర

వాక్య ప్రయోగము : ఉపాధ్యాయుని చేరువలో ఉంటే విజ్ఞానం పెరుగుతుంది.

అ) జగజ్జేగీయమానం = లోకముచే మిక్కిలి కొనియాడబడినది.

వాక్య ప్రయోగము : ఆగ్రాలోని తాజ్ మహల్ సౌందర్యము, జగజ్జేగీయమానమైనది.

ఆ) వైభవోపేతం = వైభవంతో కూడినది

వాక్య ప్రయోగము : రాణి వారి వైభవోపేతమైన క్రొత్త బంగళా, ప్రజలను బాగా ఆకర్షిస్తోంది.

ఇ) పునీతం = పవిత్రం

వాక్య ప్రయోగము : గంగానదీ స్నానంతో, మా శరీరం పునీతం అయ్యింది.

ఈ) ముగ్ధులు = మురిసిపోయినవారు

వాక్య ప్రయోగము : తాజ్ సౌందర్యాన్ని చూసి యాత్రికులు నేటికీ ముగ్ధులు అవుతున్నారు.

2. ఈ కింది పదాలకు పర్యాయ పదాలు రాసి వాటితో వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా : కీర్తి : 1) యశస్సు 2) ఖ్యాతి

1) మన ఆంధ్రప్రదేశ్ కీర్తి పతాకం వినువీధులలో రెపరెపలాడాలి.

2) ఎంతోమంది ఖ్యాతి గడించినవారు ఆంధ్రప్రదేశ్ యశస్సును పెంచినారు.

అ) కాణాచి : 1) నివాసం, 2) స్థావరం, 3) నెలవు, 4) బస

1. కాణాచి : ఆంధ్రప్రదేశ్ కళలకు కాణాచి.

2. నివాసం : మేరు పర్వతం దేవతల నివాసం.

3. స్థావరం : గిర్ అడవులు సింహాలకు స్థావరం.

4. నెలవు : చెడు సహవాసం కష్టాలకు నెలవు

5. బస : మంచి హృదయం దేవునికి బస

ఆ) శ్రేణి : 1. పరంపర, 2. పంక్తి, 3. వరుస

1. శ్రేణి : శ్రీరాముడు అత్యుత్తమ శ్రేణిలోని పరిపాలకుడు

2. పరంపర : కవుల పరంపరలో మొదట లెక్కింపదగినవారు నన్నయగారు

3. పంక్తి : భోజనాలకు పంక్తిలో కూర్చున్నారు.

4. వరుస : ప్రార్థనా సమావేశంలో విద్యార్థులు వరుసలలో నిలుచున్నారు.

ఇ) రాజు : 1) భూపాలుడు 2) ప్రభువు 3) నృపాలుడు 4) ఏలిక

1. రాజు : అయోధ్య దేశానికి రాజు దశరథుడు.
2. భూపాలుడు : ప్రజల కష్టాలను భూపాలుడు తీర్చాలి.
3. ప్రభువు : ప్రజలు ప్రభువులను గౌరవించాలి.
4. నృపాలుడు : మిథిలా నగరానికి నృపాలుడు జనక మహారాజు.
5. ఏలిక : ఈ దేశానికి ఏలిక ధర్మాత్ముడు.

ఈ) పురము : 1) పురి 2) పట్టణము 3) నగరము

- 1) పురము : ఈ పురములో కాయకూరలు చౌకగా దొరుకుతున్నాయి.
- 2) పురి : అయోధ్యాపురిలో ప్రజలు సుఖసంతోషాల్లో తేలిపోయేవారు.
- 3) పట్టణము : ఈ పట్టణములో అన్ని వస్తువులూ కొరతగా ఉన్నాయి.
- 4) నగరము : ఈ నగరములో పాడిపంటలకు లోటు లేదు.

ఉ) సందేహం : 1) సంశయము 2) శంక 3) అనుమానము

- 1) సందేహం : నాకు సందేహాలు ఎక్కువగా వస్తున్నాయి.
- 2) సంశయము : సంశయములను గురువలనడిగి తీర్చుకోవాలి.
- 3) శంక : ఈ విషయంలో నీకు శంక ఏమిటో చెప్పు.
- 4) అనుమానము : దేవుడు ఉన్నాడనే విషయంలో అనుమానము అక్కరలేదు.

వ్యాకరణాంశములు :

1. కింది వాక్యాల్లో ఉన్న 'అనునాసిక', 'పడ్వాది' సంధుల పదాలను గుర్తించి విడదీయండి. సూత్రం రాయండి.

అ) ఎక్కుడ కూర్చున్నది మరచిపోయి తన్మయులమై చూసేవాళ్ళం.

జ తన్మయులమై : తత్ + మయులమై = అనునాసిక సంధి

సూత్రము : వర్గ ప్రథమాక్షరాలకు 'న'గాని, 'మ' గాని, పరమైనపుడు, వాని అనునాసికములు ఆదేశంగా వస్తాయి.

ఆ) నీవు సందేహపడనవసరం లేదు.

జ. సందేహపడవలసిన = సందేహము + పడవలసిన = పడ్వాది సంధి.

సూత్రము : పడ్వాదులు పరమైనపుడు మువర్ణానికి లోపపూర్ణ బిందువులు విభాషగా వస్తాయి.

ఇ) పురాణ వాఙ్మయం చూసి భయపడకు. చదివి ఆనందపడు.

జ. 1. వాఙ్మయం = వాక్ + మయం (అనునాసిక సంధి)

2. భయపడక = భయము + పడక (పడ్వాది సంధి) (మువర్ణలోప సంధి)

3. ఆనందపడు = ఆనందము + పడు = పడ్వాది సంధి

ఈ) సన్నుతి చేయి.

జ. సన్నుతి = సత్ + నుతి = అనునాసిక సంధి

ఉ) రాణ్మణి యుద్ధంలో భంగపడడు.

జ. రాణ్మణి = రాట్ + మణి = అనునాసిక సంధి

2. కింది వాక్యాలను ప్రత్యక్ష, పరోక్ష కథనంలోకి మార్చండి.

అ) 'నేను నేటి సినిమాలను చూడలేకపోతున్నాను', అని అమ్మతో అన్నాను.

జ. నేను నేటి సినిమాలను చూడలేకపోతున్నానని అమ్మతో అన్నాను. (పరోక్ష కథనం)

ఆ) 'నీకివ్వాలైన ఏమిలేదు', అని నాతో అతడన్నాడు.

జ. నాకివ్వాలింది ఏమీలేదని నాతో అతడన్నాడు. (పరోక్ష కథనం)

ఇ) సుందరకాండ చదవమని నాకు ఉపాధ్యాయుడు చెప్పాడు.

జ. "సుందరకాండ చదువు" అని నాకు ఉపాధ్యాయుడు చెప్పాడు. (ప్రత్యక్ష కథనం)

ఈ) వాళ్ళమ్మ చెప్పింది భానుప్రకాశ్ ఊరికెళ్ళాడని.

జ. వాళ్ళమ్మ చెప్పింది "భానుప్రకాశ్ ఊరికెళ్ళాడు" అని. (ప్రత్యక్ష కథనం)

ఉ) ప్రజ్ఞ పద్యాలు బాగా పాడిందని అందరనుకుంటున్నారు.

జ. అందరనుకుంటున్నారు “ప్రజ్ఞ పద్యాలు బాగా పాడింది” అని. (ప్రత్యక్ష కథనం)

3. అర్థాలంకారాల్లోని మరొక అలంకారాన్ని తెలుసుకుందాం.

ఉదా : ఎ) వాడు తాడిచెట్టంత పొడవు ఉన్నాడు.

బి) దేవాలయ గోపురాలు ఆకాశానికంటుతున్నాయి.

పై వాక్యాల్లో అతడి ఎత్తును, గోపురాలు ఎత్తులను ఉన్న ఎత్తు కంటే ఎక్కువ చేసి చెప్పడం జరిగింది కదా ! అంటే అతిశయంగా చెప్పడం అన్నమాట. ఇలా చెప్పటాన్ని అతిశయోక్తి అంటారు.

అతిశయోక్తి అలంకార లక్షణం : విషయాన్ని ఉన్నదానికంటే ఎక్కువ చేసి చెప్పడం.

కింది లక్ష్యాలను పరిశీలించండి. అలంకారం గుర్తించండి.

(కింది పద్యం సీత అశోకవనంలో హనుమంతుని విరాద్రూపం చూసిన సందర్భంలోనిది.)

అ) కం. చుక్కలు తల పూవులుగా

నక్కజముగ మేను పెంచి యంబర వీధిన్

వెక్కసమై చూపట్టిన

నక్కోమలి ముదము నొందె నాత్మస్థితిలోన్

భావము : నక్షత్రాలు, తన తలలో ధరించిన పువ్వుల వలె కనబడే విధంగా ఆశ్చర్యం కలిగేటట్లు హనుమంతుడు తన శరీరాన్ని పెంచి, ఆకాశవీధిలో గొప్పగా కనబడ్డాడు. అప్పుడు సీత చూచి ఆనందాన్ని పొందింది.

గమనిక : హనుమంతుడు ఆకాశాన్ని తాకేలా, ఆకాశంలో నక్షత్రాలు ఆయన తలలోని పువ్వుల వలె కనబడ్డాయి అని అతిశయంగా చెప్పడం వల్ల ఇది “అతిశయోక్తి” అలంకారం.

ఆ) మా పొలంలో బంగారం పండింది.

గమనిక : మంచి పంట పండింది అని చెప్పడానికి బదులు, బంగారం పండిందని అతిశయోక్తిగా చెప్పడం జరిగింది. అందువల్ల “అతిశయోక్తి అలంకారం”.

భాషా కార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

అమరావతీ శిల్పాలు చిత్రాలను సేకరించండి, ప్రదర్శించండి.